

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Емилия Христова Стоева- преподавател в НАТФИЗ, НБУ, председател на Асоциация "Академика 21", член на научно жури по процедура за придобиване на научна и образователна степен "Доктор" по професионално направление 8.4 "Театрално и филмово изкуство", научна специалност 05.08.03

Относно: дисертационния труд:

Монтажни принципи от игралното кино в съвременните хибридни документални филми

от: Биляна Николова

научен ръководител: проф. д-р Нина Алтъпармакова

Представеният за разглеждане от научното жури дисертационен труд, съдържа въведение, три глави, заключение и приложения с общ обем от 175 страници.

Кандидатът е изпълнил необходимите качествени и количествени критерии във връзка с публикациите по темата на дисертацията. Има съответствие между избраната методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Проследявайки пътя от техническо въведение до изкуство, Биляна Николова разглежда съжителството на реалността(Люмиер) и фантастичните приказки(Мелиес). С появата на Брайтънската школа и първите крупни планове на Джордж Алберт Смит, се преодоляват много ограничения в ранното кино и е направена крачка в развитието на монтажа.

Авторката акцентира върху първият факт в документалното киноизкуство – "Нанук от севера", където срещаме художествено претворяване на действителността, чрез приемания днес за нисш подвид-документалното наблюдение.

Първият анализиран български хибриден филм е "Загадката Веда Словена" на Анри Кулев, обединяващ трите основни вида кино(игрално, документално и анимация). Сюжета и формата в този филм са предназначени за осведомени зрители, но тежестта на "Загадката Веда Словена" е не само в задълбоченото изследване на тема от края на 19-ти век, а е и пример за **фундаменталното значение на артистичния усет в изкуството.**

За съжаление в профила на голяма част от хибридните филми, показани на фестивала "Златен ритон 2025", които са създадени предимно от амбициозни млади режисьори, присъства лош художествен вкус. Държавата е поела грижата за финансиране на документални филми извън телевизията, следователно със слабо разпространение, и е тъжно, че голяма част от тях са кино кич(безвкусица, фалшиво изкуство). За доказване на новите естетически характеристики на хибридните филми или поне на тези, които приемаме за изкуство, са били необходими натрупвания в много години. За съжаление в българското кино продължават да се появяват хибридни едnodневки, без

особена стилистична обработка и заснети от автори, подвластни на популярното мислене.

В дисертационният труд са цитирани примери, където връзките между документалното и игралното кино, не са на принципа на антиномията. Потърсени са филмови разкази, в които изразните средства не се противопоставят. Съвременният зрител не се затруднява и не приема хибридността за недостатък, стига да е поднесена, отново повтарям, с **артистичност и естетически усет**.

Особено място в дисертационният труд заема монтажа във филмите на Дзига Вертов. Той успява да заличи разликите между постановка и хроника именно чрез **необичайни монтажни преходи**. Вертов не е поощряван от съвременниците си за крайните си експерименти, но днес филмите му имат всепризнато влияние в киното. Амбициозни в търсене на новостите са били и Базил Райт и Хари Уот ("Нощна поща"). Към художественото преобразуване на реалността са добавени и стихове, а сортирането на пощата е с монтажни решения, типични за игралното кино.

Друг термин, който свързваме с нови модели и нагласи е постмодернизмът. За част от белезите на постмодернизма, проф. Вера Найденова цитира американският литературовед И. Хасан: "...хибридизацията произтича от деформацията на културните жанрове."

Без да обвързва Догма 95 с хибридизацията в постмодернизма, Биляна разсъждава върху хибридната естетика на това последно течение в 130 годишната история на киното. В Догма 95 границите между игрално кино и документално отразяване на докадровата действителност са размити, а изразните средства са минималистични. Последното дълговеменно повлия върху установената художественост на киното.

Няколко десетилетия по-рано е футуристичния филм на Крис Маркер - "Летище"(1962). Към принципите на условност и стилизация, изследвани задълбочено в текста, можем да добавим и диапорамата, която и днес съществува като подвид на фотографското изкуство.

Важен акцент в текста е пример от унгарското документално кино. Закономерно след успехите на експерименталната студия "Бела Балаш" от края на 50-те години, на будапещенската документална школа от 70-те години с основни режисьори Ищван Дърдай и Дьорди Силай, се появяват и новите документални филми като "Децата на Каин" на режисьора Марсел Джеро. Методът на продължително наблюдение е предизвикателство и пред монтажиста, който пази наравно с режисьора, принципите на етичност в документалното кино.

В допълнителните примери за хибридни форми от българското кино, Биляна Николова разглежда нови български филми с много фестивални отличия, но по-важното е, че тези филми имат художествена структура и са създадени от талантиливи творци, които не са пленници на чужди школи. Във филмите на Стефан Командарев, Тонислав Христов, Светослав Драганов, Елица Георгиева и др., има конкретна реалност присъща на документалното кино, но и степен на условност и стилизация, типична за киното на фикцията.

Примерите в дисертационния труд в по-голямата си част са въвн от пределите на България. В хибридните филми, макар и отдавна популярни у нас (“Кръгла маса” на Златен ритон 2017), но за съжаление в повечето от тях, все още няма ярки симбиотични връзки между двата вида кино, а само допълване.

Струва ми се, че в конкретния случай не звучи приповдигнато, да бъде определен трудът като първи опит да се анализират монтажните принципи в хибридните документални филми. Приемам приносите, като ги определям като научно-приложни в по-голямата си част. Публикациите са свързани пряко с темата на дисертационния труд. В някои от тях има обосновки, че творците в документалното и игралното кино са си подали ръка.

Биляна е млад преподавател и аз съм убедена, че в бъдеще балансирано и равноправно ще съвместява практически опит и преподавателска дейност.

В рамките на това становище, не могат да се опишат всички анализи и изводите до които е достигнала авторката. Текстът е особено важен, защото проследява задълбочено, съвременни процеси в киноиндустрията. Смя да твърдя, че Биляна Николова и нейният ръководител проф. Нина Алтъпармакова са хора с професионални умения, които работят в условията на актуалност.

Познавам Биляна от Форум Хонорис Кауза - фестивал на студентските филми от НАТФИЗ “Кр. Сарафов”, проведен през 2008-ма и 2009-та година, където група студенти направиха стойностен преглед на младежкото творчество.

Нямам съществени бележки по представеният за защита труд.

В заключение приемам дисертационния труд и считам, че Биляна Николова отговаря на критериите и притежава необходимите качества, както и професионален опит за придобиване на образователна и научна степен **“доктор”**.

Гласувам убедено с **“ДА”**.

14. 01. 2026 год., София

проф. д-р Емилия Стоева